

MAGYAR KÖNYV- SZEMLE

KÖNYV-
ÉS SAJTÓTÖRTÉNETI
FOLYÓIRAT

REVUE
POUR L'HISTOIRE DU LIVRE
ET DE LA PRESSE

124. ÉVFOLYAM

2008

1

ARGUMENTUM KIADÓ

rációba kényszerült magyar jezsuita atyák dilemmáit. Németh László a második világháború utáni itáliai magyar emigránsok egyik vezetőjének, a római Szent István Zarándokháza építető Zágon Józsefnek a hagyatékából Borbély István és Fábry Antal jezsuitákkal folytatott levelezését elemzi. Gárdonyi Máté annak járt utána, hogyan próbálta Kerkai Jenő az 1946-ban betiltott Katolikus Agrárifjúsági Legényegyletek Országos Testületének (KALOT) szellemiségét egy „somogyi kísérlet”-tel folytatni. Fejérdi András a jezsuitákról az állambiztonsági szervek által terjesztett ellenségképet idézi fel források alapján.

Régi korokkal foglalkozó kutatóként örömmel olvastam a kötet azon tanulmányait, amelyekben a szerzők szerencsés módon adatolják iratokkal a maguk, és/vagy általuk ismert személyek történelemalakító szerepét. Talán azért, mert az utóbbi időkben sokat hallunk és olvassunk visszaemlékezéseket, s valljuk be, gyakran vonjuk kétségbe azok valóságtartalmát. Az emlékkönyvben a Szilas Lászlóval folytatott, tényekre koncentráló beszélgetést a tényeket szikáran megismétlő életrajz és bibliográfia követi. Mindezeket nyilvánvaló nem azért mondom, mintha bármiféle kétségem volna a római Jezsuita Történeti Iskola és Szilas László atya szerepét illetően, hanem a kötet összeállítóit dicsérendő. A kötet jól szerkesztett és kivitelezett, a fejezetek és az egyes tanulmányok arányosak, az illusztrációk jó minőségűek, a kötet névmutatóval ellátott. Talán csak az zavaró, hogy a tartalomjegyzék a címeket angolul is tartalmazza, a tanulmányoknál azonban hiányzik a rezümé.

A kötetet elsősorban a jezsuitákkal és a magyarországi művelődéstörténettel foglalkozók számára ajánlom. Egy emlékkönyv feladata az alkalmi tisztelgés, de funkciója az is, hogy annak a nevé, akinek a tiszteletére készült, felidézze, amikor kézbe vesszük, vagy bibliográfiában, lapalji jegyzetben találkozunk vele. Bízom abban, hogy az ünnepelt Szilas László atya magyarországi jezsuita lexikonja készítésekor majd örömmel forgatja és idézi.

SZELESTEI N. LÁSZLÓ

Philippe le Beau (1478–1506). Les trésors du dernier duc de Bourgogne. Exposition organisée à l'occasion du cinquième centenaire de la mort de Philippe le Beau. Du 3 novembre 2006 au 27 janvier 2007. Chapelle de Nassau, Bibliothèque royale de Belgique. Catalogue édité par Bernard BOUSMANNE, Hanno WIJSMAN, Sandrine THIEFFRY. Bruxelles, 2006. Bibliothèque royale de Belgique, 171 l.

A burgundiai hercegi család könyvtárainak a történetét viszonylag jól ismerjük. Köszönhető ez annak a ténynek, hogy az udvari adminisztráció gondosan követte az egyes tulajdonváltások során az ingóságok sorsát is, így számos, a 14. és a 15. századból származó könyvösszeírást is publikáltak a kérdés kutatói. Merész Fülöp (Philippe le Hardi, 1342–1404) könyvgyűjteménye a gótikus művészeti korszak egyik legjelentősebb könyvművészeti tanúja (*La bibliothèque de Philippe le Hardi (1364–1404). Étude sur les manuscrits à peintures d'une collection princière à l'époque du „style gothique international”,* par Patrick M. de WINTER. Paris, 1985. CNRS). Fia, Félelem nélküli János (Jean sans Peur (1371–1419) folytatta apja irodalom és művészetpártolását, így a könyvtár jelentősen gyarapodott az ő idején is (*L'art à la cour de Bourgogne: le mécénat de Philippe le Hardi et de Jean sans Peur (1364–1419); les princes des fleurs de lis; Musée des Beaux-Arts de Dijon, 28 mai–15 septembre 2004; The Cleveland Museum of Art, 24 octobre 2004–9 janvier 2005.* Réd. par Sophie LAPORTE. Paris, 2004, Réunion des Musées Nationaux). Ebbe a tevékenységbe aktívan kapcsolódott anyja, Marguerite de Flandre (1350–1405) és felesége, Marguerite de Bavière (1363–1424) is. A következő generáció uralkodása idején már a könyvnyomtatás is megjelent, és az új művészet támogatása jól folytatta a család könyvpártoló hagyományait. Jó Fülöp (Philippe le Bon 1396–1467), és harmadik felesége, Portugál Izabella (1397–1471) tehát ismét kibővítette a könyvtárat, és a feleségnek már külön gyűjteménye is volt (*Isabelle de Portugal, duchesse de Bourgogne, 1397–1471. Exposition*

du 5 octobre au 23 novembre 1991. Catalogue par Claudine LEMAIRE, Michele HENRY; iconographie par Anne ROUZET. Bruxelles, 1991, Bibliothèque royale). Fiuk, Merész Károly (1433–1477) (*Charles le Téméraire 1433–1477. Exposition organisée à l'occasion du cinquième centenaire de sa mort. Catalogue rédigé par Pierre COCKSHAW, Claude LEMAIRE, Anne ROUZET. Bruxelles, 1977, Bibliothèque royale*), és az ő lánya, Burgundiai Mária (1457–1482) ugyancsak élénk kulturális tevékenységet befogadó udvari életet éltek (*Bruges à Beaune. Marie, l'héritage de Bourgogne. Exposition du 18 novembre 2000 au 28. février 2001., Beaune. Catalogue rédigé par Hospices civils de Beaune. Paris, 2000, Somogyi*). Tudjuk, hogy Szép Fülöp apja, I. Miksa (1459–1519), és anyja, Marie de Bourgogne (1457–1482) is nagyra becsülte az új művészetet (*Les rois bibliophiles. Europalia 85 Espana. Catalogue établie par Amalia SARRIÁ. Bruxelles, 1985, Bibliothèque royale*), de könyvtárunkban a vezető szerep mégis a kéziratoké maradt, vagy a kéziratként illusztrált nyomtatványoké, illetve az igényes metszeteké. Mindkét gyermek, Szép Fülöp (Philippe le Beau, 1478–1506) és Ausztriai Margit (1480–1530) (*La librairie de Marguerite d'Autriche. Europalia Österreich. Catalogue par Marguerite DEBAE. Bruxelles, 1987, Bibliothèque royale; DEBAE, Marguerite: La bibliothèque de Marguerite d'Autriche. Essai de reconstruction d'après l'inventaire de 1523–1524. Louvain-Paris, 1995, Éd. Peeters*) megérte a humanista könyvnyomdászat fénykorát, ennek ellenére könyvtárakat ők is gyakran gazdagon illusztrált kéziratokkal gyarapították. A burgundiai hercegek könyvhasználatáról külön monográfiai is született: LE GUAY, Laetitia: *Les princes de Bourgogne lecteurs de Froissart. Les rapports entre le texte et l'image dans les manuscrits enluminés du livre IV des Chroniques*. Paris-Turnhout, 1998, CNRS, Brepols. /Documents, études et répertoires./

Az anyját négyévesen elveszítő, összesen 28 évet élt Szép Fülöpről nem, mint a nagy uralkodókról szokás megemlékezni. Apja (I. Miksa, császár) és fiai (V. Károly császár, I. Ferdinánd, magyar király) az európai politika nagyhatalmú

urai voltak, lányai is olyan uralkodókhoz mentek feleségül, akik apósukat felülmúlták (elég csak Eleonóra lányára utalni, akinek második férje I. Ferenc, Franciaország királya lett, egy másik lánya volt Mária, II. Lajos magyar király felesége, majd Németalföld szeretett helytartója). Élete már a kortársak előtt is rövidnek számított, 28 éves korában érte a halál, apja is túlélte őt. Fiatalkorában a Németalföld nem volt nyugodt, a francia királyok (XI. Lajos, VIII. Károly) törekedtek minél nagyobb területet szerezni a burgundi örökségből. Ifjú korát Gentben töltötte, illetve a flandriai városokban, neveltetése követte a burgundiai hercegeket. Viszonylag sokat utazott, és nagy távolságokat tett meg. Több német fejedelemségben megfordult 1496-ban, 1501-ben pedig Kasztíliaba távozott. Innen meglátogatta apját Tirolban (1503), útján fontos diplomáciai tárgyalásokat bíztak rá. Betegsége is ez útján kerítette véglegesen hatalmába. Innen visszatért a Németalföldre, majd anyósa, Kasztíliai Izabella halála (1504) után fel kellett készülnie az ottani uralkodói feladatokra. 1506 év elején utazott Kasztíliaba, de ez év végén Burgosban érte a halál.

A rövid életében használt, olvasott, támogatott könyvművészeti emlékeket őt fejezetben mutatják be a kiállítás rendezői. A genti neveltetési időszak tipikus könyvei, Szent Ágoston *Isten országáról* írott könyve, Arisztotelész, illusztrált *Biblia*, erkölcsi traktátusok. Kivételesen francia nyelven. Az ifjú herceg olvasmányaival találkozunk a második részben: históriák, Nagy Károlytól a flamand városok történetéig, de már szórakoztató irodalom is feltűnik. Előbbiek flamandul, de főként franciául, és feltűnik egy-egy latin könyv is. A 3. fejezet Szép Fülöp spanyolországi első utazásának emlékeit mutatja be, olyan ismereteket közlő műveket, amelyekkel ekkor találkozott először. Például Ptolemaiosz *Cosmographiája*, vagy könyv az Aranygyapjúról. Számos, az utazást megörökítő írás (pl. LALAING, Antoine de: *Récit du premier voyage de Philippe le Beau en Espagne*), a látottakról készült metszet is ebbe a fejezetbe került.

Igazából a Szép Fülöp udvarának olvasmányain (4. fejezet) keresztül szembesülhetünk azokkal, hogy igazi humanista udvartartás vette körül a fiatal herceget. Az antik klasszikusok (Titus Livius, Terentius, Justinianus) mellett Leonardo Bruni, és a fiatal Erasmus írásai tűnnek fel, és természetesen a kortárs francia historikusok művei.

A kiállítás talán legszebb része, a herceg udvarának zenei életét mutatja be „L'âge d'or de la polyphonie” címmel. A gyönyörűen díszített kórusművek mellett, a herceg saját használatú énekeskönyve, illetve Johannes Tinctoris zenei traktátusa is látható.

A viszonylag kevés (40 darab) kiállított kézirat részletes bemutatása alkalmat adott a szerzőknek arra, hogy az udvar szellemi életét jellemezzék, illetve arra is, hogy kitérjenek olyan korjelenségek bemutatására, mint a nyomtatott könyv elterjedése (a históriáktól a zenei nyomtatványokig). Így a katalógus, amellet, hogy egy, a történetírásban háttérbe szorított uralkodót állít figyelmünk középpontjába, Szép Fülöp udvara könyves műveltségének kismonográfiája is.

MONOK ISTVÁN

TARTALOM

<i>V. Ecsedy Judit</i> : A gályarab-per propagandakiadványai – tipográfiai szempontból	1
<i>Margócsy Dániel</i> : A Komáromi Csipkés Biblia Leidenben	15
<i>H. Kakucska Mária</i> : Az Orczyanum, az Orczy család könyvtárának vázlatos története. II.	27
<i>Sipos Anna Magdolna</i> : Népkönyvtárak telepítésével a magyarságmentés érdekében	39

KÖZLEMÉNYEK

<i>Csorba Dávid</i> : Egy bártfai kalendárium kalandos eltűnése	54
<i>Sas Péter</i> : A bonchidai Bánffy-kastély egykori kéziratgyűjteménye	56
<i>Perger Péter</i> : M. Tótfalusi Kis Miklós ismeretlen, legkorábbi, évszámmal jelölt kolozsvári nyomtatványa	62
<i>S. Sárdi Margit</i> : Bethlen Kata orvosoló könyve	69

FIGYELŐ

<i>Weeber Tibor–Zichy Mihály</i> : 150 éve született Fejérpataky László	72

SZEMLE

Mittelalterliche lateinische Handschriftenfragmenten in Sopron. Hg. v. Edit Madas, in Verbindung mit Judit Lauf Nobilis, Gábor Sarbak, András Vizkelety, unter Mitwirkung v. Katalin Fülep, Veronika Szalai, Janka Szendrei, Tünde Wehli. Bp. 2006. (<i>Veszprémy László</i>)	77
A csíksomlyói Ferences nyomda és könyvkötő műhely. A csíksomlyói ferences nyomdászok és könyvkötők emlékére. Kiállítási katalógus. Csíksomlyó, 2007. (<i>Bánfi Szilvia</i>)	79
Piarista iskoladramák 2. S. a. rend.: Czibula Katalin, Demeter Júlia, Kilián István, Pintér Márta Zsuzsanna. Bp. 2007. (<i>Tar Gabriella-Nóra</i>)	81
Fleisz János: Az erdélyi magyar sajtó története 1890–1940. Pécs, 2005. (<i>Buzinkay Géza</i>)	83
Historicus Societatis Jesu – Szilas László emlékkönyv. Szerk. Molnár Antal, Szilágyi Csaba, Zombori István. Bp. 2007. (<i>Szelestei N. László</i>)	85
Philippe le Beau (1478–1506). Les trésors du dernier duc de Bourgogne. Exposition organisée à l'occasion du cinquième centenaire de la mort de Philippe le Beau. Du 3 novembre 2006 au 27 janvier 2007. Chapelle de Nassau, Bibliothèque royale de Belgique. Catalogue édité par Bernard Bousmanne, Hanno Wijsman, Sandrine Thieffry. Bruxelles, 2006. (<i>Monok István</i>)	87